

Aangekocht :

van J. Geraerds, Valkenburg : krijtfossielen uit de omgeving van Valkenburg.

Afd. Entomologie :

Ten geschenke ontvangen :

van den Zeereerw. Heer Rector P. J. Cremers, Canne : 4 ex. *Melecta armata* uit Canne (B.).
 van den heer L. Grégoire, Maastricht : rups van *Zeuzera pyrina* in seringenhout.
 van den heer J. H. H. de Haan, Weert : enkele hymenoptera uit de omgeving van Weert.
 van den heer J. H. H. Maessen, Maastricht : 14 ex. hymenoptera uit Zuid-Limburg.
 van den heer E. van Mastrigt, Valkenburg : 8 lepidoptera uit Zuid-Limburg.
 van dr. H. G. M. Teunissen, Oss : eenige cotypen van nieuwe *Mesoleius*-soorten uit Schayk (N. Br.).
 van den heer L. Vari, Amsterdam : 51 inlandsche microlepidoptera.

Afd. Mollusca :

Ten geschenke ontvangen :

van den Weleerw. Pater P. Schmedding, kasteel Neuborg, Gulpen : 6 ex. *Anadonta cygnea* uit Gulpen.
 van den heer Ed. Schoenmakers, Amby : zoetwater-lamellibranchiaten en gastropoden uit vijvers te Amby (Severen) en uit de Jeker te Maastricht, waaronder : *Planorbis crista*, *Planorbis vortex*, *Pisidium personatum* en *Valvata cristata*.

VERSLAG VAN DE MAANDELIJSCHES VERGADERING OP WOENSDAG 5 APRIL 1944.

Aanwezig de dames : W. v. d. Geyn, H. Hoeberechts-Roebroeck, C. Maessen, J. v. Goethem, M. Chambille, A. C. Dingemans-Hoog, E. de Kleermaeker, C. Pijls, H. van Noorden, H. Beljaars, M. Kofman-Kamminga, F. Grégoire, D. Kooyman, E. Coenen, en de heeren : A. van der Most van Spijk, P. Heybroek, J. Waage, E. Hack, J. Maessen, A. Maurenbrecher, P. Bernard, W. Onstenk, A. Haex, P. Wassenberg, S. Dijkstra, M. Mommers, W. Otten, H. Koene, Br. Christoforus, Br. Jeroen, J. Panhuysen, C. van Sonderen, R. Regout, L. Leysen, H. Wijsen, C. van Mastrigt, G. Pijls, E. Nijst, J. Rijk, J. Willems, R. Kofman, L. Grégoire, G. Waage, J. Fruytier, J. Schoenmakers, Ed. Schoenmakers, M. Daniëls, H. Wolters, H. Mommers en F. Dingemans.

De vergadering wordt voorgezeten door den heer Waage. Deze opent de verg. en heet allen hartelijk welkom, in 't bijzonder den spr., den heer A. van der Most van Spijk, die spreekt over :

Vogels en Vogelbescherming.

Nog niet voldoende is de natuurbeschermingsidee in ons volk verbreid. Dit valt zeer te betreuren, want slechts dan kan het werk en streven van velerlei instanties effect sorteren, indien alle krachten meewerken. Het is derhalve noodzakelijk, dat vooral de natuurliefhebbers zich bezinnen op de noodzakelijkheid van natuurbescherming en actief aan dit werk gaan deelnemen. Slechts dan kan goed gewerkt worden, indien men theoretisch goed is uitgerust. Derhalve dient deze voordracht over Vogels en Vogelbescherming te worden opgevat als een instruerende behandeling van het onderwerp.

Wanneer wij nagaan, waarom de mensch ordenend in de natuur ingrijpt, dan kunnen wij dat alleen begrijpen, wanneer wij eens in gedachten ons landschap beschouwen, zooals dat er omstreeks 1500 uitzag. Wij zien dan, dat Nederland in die jaren rijk was aan zeer uitgestrekte, woeste natuurgebieden, waarin de mensch zijn invloed nog niet had doen gelden. De bevolkingstoename, waarmee wij in ons land te maken hebben gehad en nog hebben, is

van een directe invloed geweest op de samenstelling van ons landschap. Bevolkingstoename doet nieuwe behoeften ontstaan en wij zien dan, dat de mensch overal de natuurgebieden gaat omzetten in cultuurgrond. Hierdoor komen tal van levensvormen in het gedrang. Vooral die levensvormen, die als eisch voor hun bestaan de absolute ongegreeptheid stellen, worden in aantal beperkt of veelal uitgeroeid. Bij de vogels zien wij dat ten aanzien van kwak, purperreiger, buizerd, havik, e.a. Dat zijn, wat wij noemen, de „grootte figuren” in de vogelwereld.

De invloed van de cultuur op de natuur heeft natuurlijk niet alleen invloed op den vogelstand, maar ook op alle andere diergroepen. Bepalen wij ons echter tot de vogels, om te voorkomen, dat al te uiteenlopende zaken in het kader van deze betrekkelijk korte causerie moeten worden samengeperst.

De vogelbescherming kunnen wij splitsen in *practische* en *ideële* vogelbescherming. In het eerste geval gaat de mensch uit van zijn eigenbelang en beschermt dus vogels, omdat hij daar voordeel van verwacht. Hieruit zijn ontstaan de jachtwetten, die reeds eeuwen terug in ons land in den vorm van placaten of ordonnantiën werden uitgevaardigd. Voorts komt uit deze groep voort de bescherming van nuttige vogels, omdat men hierin nuttige bondgenooten ziet in den strijd tegen de insectenschade. Wij moeten echter ten aanzien van het probleem *nut* en *schade* zeer voorzichtig zijn met het uitspreken van een oordeel. Vooral bij vogels, die zich over groote afstanden verplaatsen, is dit haast niet uit te maken.

Het is dringend noodzakelijk, dat men zich in breeder lagen dan voorheen met de vogelbescherming gaat bezighouden. En vooral denk ik dan aan de ideële vogelbescherming, die voor mij het belangrijkste is. Niet zoozeer moeten wij de vogelbescherming zien als dierenbescherming, maar veeleer moeten wij de vogelbescherming beschouwen als onderdeel van de natuurbescherming. De vogelbescherming ziet niet zijn *doel* in de bescherming van het individu, maar beschouwt deze meer als een *middel*, om te geraken tot de verwerkelijking van het natuurbeschermingsstreven.

Wij moeten meer beseffen, dat de spaarzame natuurgoederen, die wij nog hebben, behooren tot de mooiste bezittingen van ons volk. Wij moeten inzien, dat op onze schouders een zeer moeilijke taak is gelegd ten aanzien van het beheer van deze goederen, omdat een gemaakte fout vrijwel nooit kan worden hersteld. Wij moeten in ons landschap overal de éénheid zien tusschen de verschillende voortbrengselen der schepping, de wisselwerking in de natuur, die het biologisch evenwicht tenslotte doet ontstaan.

Wij, vogelbeschermers, zien de vogelsoorten in al hun variëteit als factoren, die mede het natuurschoon bepalen. De zeekust zonder meeuwen en sterns, het weiland zonder kieviten en grutto's, het bosch zonder spechten en mezen en roofvogels zijn voor ons niet bestaanbaar. Vogels geven kleur aan het landschap, waarin zij voorkomen en zijn derhalve in dat landschap onmisbaar.

Reeds teveel hebben wij verloren : grauwe gans, groote trapgans, nachtreiger of kwak, raaf en goudplevier behooren al niet meer tot onze broedvogels, om maar eens enkele te noemen. Hoe lang zal het nog duren vóór griel en ijsvogel verdwenen zijn ?

Het proces van natuurverarming en ontlustering gaat nog steeds voort. Slechts met *Uw actieve medewerking* is het mogelijk om te redden, wat te redden valt.

Vergeten wij vooral niet de groote maatschappelijke zijde van dit probleem. Behalve het feit, dat de wetenschap steeds de vrije natuurruimte zal noodig hebben voor waarneming en studie betreffende het mysterieuze levensraadsel, is wel het voornaamste wat vóór natuurbescherming pleit : de *recreatiebehoefte* van ons volk.

Ieder mensch heeft het noodig, om er eens uit te kunnen gaan, om eens zijn beslommingen van het dagelijks leven te vergeten, om zijn longen vol te zuigen met gezonde lucht en zijn hersenen vol te halen met gezonde ideeën. Voor onze generatie, maar vooral ook voor hen, die na ons komen, moet onvoorwaardelijk voldoende vrije natuurruimte als recreatieoord aanwezig zijn. En natuurruimte vormt een grootsche variëteit van levensvormen, welke onverbrekkelijk met haar verbonden is.

Spr. toonde hierna tal van fraaie lantaarnplaatjes, waarmede hij vogels in hun landschap demonstreerde.

Aan 't slot beantwoordde spr. enkele vragen (ook de vinkenconcoursen kwamen ter sprake), waarna de Voorzitter spr. dank bracht voor zijn boeiende en vlotte causerie.

De heer J. Schoenmakers vertelde hierna nog iets over de Vogelwacht Maastricht en omgeving en wekte de leden op lid te worden van de Ned. Ver. tot Bescherming der Vogels.

NIEUWE VINDPLAATSEN VAN MERKWAARDIGE MIERENSOORTEN.

IV.

Jos. v. Boven.

1. *Strongylognathus Diveri* een nieuwe soort voor Nederland?

Reeds vroeger ¹⁾ mocht ik nieuwe vindplaatsen publiceren van *Strongylognathus testaceus*, de geelroode sabelmier. In het afgelopen seizoen werd natuurlijk ieder nieuw gebied op het voorkomen van de sabelmier onderzocht.

Op een strook hei, den rand van de z.g. Thuspeel (vergelijk Maandblad 7-8-1943, verslag Entomologische vergadering) vonden we — de Eerw. Heer H. Sanders en ik — op 2-6-'43 een *Tetramorium-Strongylognathus*-nest, waarin de individuen van de sabelmier direct opvielen door een opmerkelijk kleurverschil, een breede protorax, en door een algeheel, sterker en robuuster bouw. Het was een vrij groot nest, met een tamelijk sterke bezetting van *Tetramorium* var. *forte*. De verhouding tusschen beide soorten werd niet opgenomen.

Op 14-7-'43 werd het nest nogmaals onderzocht, op 29-7-'43 was het van wege de geweldige droogte niet meer te vinden. Een 10-tal werksters en één wijfje, dat nog niet uitgekleurd was, was alles, wat van dit nest werd bewaard en opgezet.

Na een nauwkeurig onderzoek, meende ik te moeten besluiten, dat we hier niet te doen hadden met *Strongylognathus testaceus*, maar, naar het mij toescheen, met een, voor ons nieuwe variëteit van deze soort.

Door Pater Schmitz opmerkzaam gemaakt, dat Donisthorpe in 1936 een nieuwe *Strongylognathus*-soort ontdekt had, zocht ik in deze richting.

De in de Thuspeel gevonden exemplaren kwamen geheel en al met de beschrijving van Donisthorpe ²⁾ overeen, die deze soort *Strongylognathus Diveri* noemde, en daarmee aan de zes soorten, die van het genus *Strongylognathus* voorkomen, een nieuwe, zevende soort toevoegde.

Toch bleef één ding raadselachtig: hoe kon men hier, ofschoon men slechts geringe, en nauwelijks zuiver omschrijfbaar verschillen tusschen *testaceus* en *Diveri* kon opmerken, toch van een nieuwe soort spreken?

Donisthorpe beschrijft in zijn artikel alleen de werksters en geeft dan o.a. de volgende verschillen aan: *Strong. Diveri* is groter, donkerder in kleur en aanmerkelijk sterker gesculpteerd. Het hoofd is langer, de oogen wat groter en steken meer naar buiten uit dan bij *testaceus*. De kop is van achteren minder scherp uitgerand (meer een vloeilijn). Het epinotum is gerand en de doorns zijn groter. Deze kenmerken zijn m.i. te subjectief en te afhankelijk van de individuen, die men vergelijkt, om hierop een nieuwe soort te kunnen baseeren.

Daarom besloot ik mijn determinatie te laten controleren door Dr. A. Stårcke, die zoo welwillend was, mij uitvoerig zijn meening uiteen te zetten. Ook hij vond, dat de exemplaren, gevonden in de Thuspeel, geheel en al overeenstemden met de beschrijving van Donisthorpe. In zijn verzameling echter vond hij een exemplaar van *testaceus*, dat precies op „*Diveri*” leek. Het typische was, dat dit juist 'n groote, flink uit de kluiten gewassen

werkster van *Strongylognathus testaceus* was, die uit één en hetzelfde nest stamde als andere exemplaren, die gladder en kleiner waren en kleinere doorns hadden en een niet gerand epinotum. De, in de Thuspeel gevonden, kolonie echter bestond alleen uit „*Diveri*’s”, terwijl anderhalve meter verder een kolonie met *testaceus* ontdekt werd. Het is dus vreemd, dat Dr. Stårcke beide vormen in één nest vond en wij in 2 nesten, op 1½ m afstand van elkaar. Zeer terecht merkte Dr. Stårcke op, dat de uitranding van de kop te zeer afhankelijk is van de richting, waaruit bekeken wordt om differentieel-diagnostisch erg bruikbaar te zijn. Toch is dit een verschil, dat wel in het oog valt, maar steeds heeft men de onzekerheid, of men de vergelijkende exemplaren onder eenzelfde hoek bekijkt.

Donisthorpe heeft zijn nieuwe soort alleen op de werksters beschreven en aangezien deze (aldus Dr. Stårcke) te zeer fluctueeren, kunnen ze nooit een basis zijn voor een beschrijving.

Het eenige wijfje, dat ik bezit, is een onuitgekleurd exemplaar, zoodat het moeilijk te gebruiken is voor een

Strongylognathus ♀
v. d. Thuspeel.

Foto Jos. v. Boven.

beschrijving. Toch meen ik de volgende beschrijving te kunnen geven:

Kop breder dan de thorax, volkomen rechthoekig (bij *testaceus* ♀ en ook ♀ van voren iets smaller dan achter). Area frontalis zeer duidelijk, diep liggend en glad. De voorhoofdschammen scherp afgetekend, sprietinplanting zeer diep. De geheele kop vrij sterk dwars gerimpeld (iets sterker dan bij *testaceus* ♀). De oogen liggen iets lager als bij *testaceus*. Het scutum bedekt van voren het pronotum (bij *testaceus* komt het pronotum even onder het scutum uit aan den voorkant). Epinotum en episternum met 2 doorns (bij *testaceus* zijn ze misschien iets duidelijker, maar dit kan komen, omdat „*Diveri*” ♀ nog niet is uitgekleurd). Kop, thorax en achterlichaam met lange, afstaande haren bedekt, eveneens de knopen (bij *testaceus* ♀ vertoont ook het epinotum een korte, maar duidelijke beharing). De zeer korte beharing der dolkaken is duidelijk zichtbaar bij een vergroting van 30×.

Ofschoon Dr. Stårcke meent, dat er geen verschil tusschen de ♀ van de Thuspeel en een gewone *testaceus* ♀ bestaat, meen ik toch bovenstaande verschillen te kunnen aanwijzen, maar het is duidelijk, dat ze zeer subtiel zijn en weinig in het oog springend. Wil men zekerheid hebben of er werkelijk verschil bestaat tusschen *S. testaceus* en „*Diveri*” van de Thuspeel, dan zou men mannetjes van beide soorten moeten vergelijken. Zij immers,